

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ КОМПЛЕКСНИЙ ІСПИТ З ФАХУ

Методичні вказівки до підготовки і
проведення кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху
для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»
галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво» за напрямом
підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит»
всіх форм навчання

Обговорено і рекомендовано на
засіданні кафедри фінансів,
банківської справи та
страхування
протокол № 11
від «15» лютого 2016р.

Чернігів ЧНТУ 2016

Кваліфікаційний комплексний іспит з фаху. Методичні вказівки до підготовки і проведення кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво» за напрямом підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит» всіх форм навчання/ Укл.: Ільчук В.П., Зеленська О.О., Жарій Я.В., Гавриленко Н.І., Панченко О.І., Лисенко І.В., Садчикова І.В., Шишкіна О.В., Тарасенко А.В. – Чернігів: ЧНТУ, 2016. – 47 с.

Укладачі: Ільчук Валерій Петрович, доктор-економічних наук, професор
Зеленська Олена Олександрівна, кандидат економічних наук, професор
Жарій Ядвіга Вікентіївна, кандидат технічних наук, доцент
Гавриленко Неля Іванівна, кандидат технічних наук, доцент
Панченко Олена Іванівна, кандидат економічних наук, доцент
Лисенко Ірина Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент
Садчикова Ірина Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент
Шишкіна Олена Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент
Тарасенко Артем Валерійович, асистент

Відповідальний за випуск: Ільчук В.П., завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування, доктор
економічних наук, професор

Рецензент: Дерій Жанна Володимирівна, доктор економічних наук,
професор кафедри теоретичної та прикладної економіки
Чернігівського національного технологічного університету

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1 Нормативно-організаційні основи державної атестації студентів.....	5
1.1 Основні положення щодо державної атестації студентів.....	5
1.2 Мета і функції державної атестації.....	5
1.3 Формування Екзаменаційної комісії.....	6
2 Порядок проведення кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху...	7
2.1 Загальні вимоги до організації проведення кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху	7
2.2 Критерії оцінювання результатів кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху	8
2.3 Підбиття підсумків державної атестації.....	11
3 Методичні вказівки щодо підготовки до кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху	11
3.1 Банківська система.....	11
3.2 Бюджетна система.....	15
3.3 Інвестування.....	21
3.4 Фінанси підприємств.....	26
3.5 Фінансовий ринок.....	35
3.6 Страхування.....	38
Додаток А – Приклад екзаменаційного білету.....	43
Додаток Б – Звіт про фінансовий стан (Баланс).....	44
Додаток В – Звіт про прибутки і збитки (Звіт про фінансові результати).....	47

ВСТУП

Кваліфікаційний комплексний іспит з фаху «Фінанси і кредит» є формою атестації на освітньо-кваліфікаційному рівні «бакалавр» та проводиться з метою підсумкового контролю теоретичних і прикладних знань студентів.

Питання кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху 6.030508 «Фінанси і кредит» складені на основі змісту навчальних програм наступних нормативних дисциплін циклу професійної підготовки бакалаврів:

- «Банківські операції»;
- «Бюджетна система»;
- «Інвестування»;
- «Фінанси підприємств»;
- «Фінансовий ринок»
- «Страховання».

Кваліфікаційний комплексний іспит повинен визначати рівень засвоєння студентами матеріалів наведених вище економічних дисциплін, вміння самостійно аналізувати складні явища й процеси суспільно-економічного розвитку, активно використовувати набуті знання у своїй професійній та громадській діяльності.

Під час іспиту не тільки конкретизуються, систематизуються, а й поглиблюються та закріплюються знання з найважливіших фінансових дисциплін.

На кваліфікаційний комплексний іспит з фаху виноситься матеріал із нормативних дисциплін циклу професійної підготовки навчального плану бакалавра за напрямом підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит», що дозволить екзаменаційній комісії виявити сукупність знань студентів, які засвоєні ними в процесі опанування нормативних дисциплін професійної підготовки, визначити рівень їх відповідності сучасним вимогам, що пред'являються до молодших спеціалістів.

У методичних вказівках запропоновані порядок організації та проведення консультацій і кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху, програми відповідних дисциплін, що включені в екзаменаційні білети, типові задачі з визначених дисциплін, а також перелік рекомендованої літератури.

1 НОРМАТИВНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ АТЕСТАЦІЇ СТУДЕНТІВ

1.1 Основні положення щодо державної атестації студентів

Державна атестація осіб, які закінчують вищі навчальні заклади, полягає у встановленні відповідності рівня якості отриманої ними вищої освіти вимогам стандартів вищої освіти по закінченні навчання за напрямом підготовки.

Державна атестація студента – це форма підсумкового контролю, що проводиться по завершенні певного освітньо-кваліфікаційного рівня з метою визначення фактичної відповідності підготовки випускників нормативним освітньо-кваліфікаційним вимогам.

Згідно із законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах та відповідно до вимог галузевого стандарту вищої освіти Міністерства освіти і науки України у Чернігівському національному технологічному університету (ЧНТУ) державна атестація студентів на рівні бакалавра за напрямом підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит» галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво» проводиться у формі комплексного державного іспиту з фаху та захисту випускної роботи.

Державна атестація є продовженням навчально-виховного процесу, складовою частиною завершального етапу підготовки бакалаврів денної та заочної форм навчання.

1.2 Мета і функції державної атестації

Метою державної атестації з освітньо-професійної програми підготовки студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» за напрямом підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит» галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво» є визначення рівня засвоєння студентами нормативних дисциплін циклу професійної підготовки, а саме: «Банківська система», «Бюджетна система», «Інвестування», «Фінанси підприємств», «Фінансовий ринок», «Страховання» та вміння самостійно аналізувати соціально-економічні процеси, активно використовувати набуті знання у своїй професійній та суспільній діяльності.

Ціль державної атестації зумовлює її функції. Головною функцією є *контроль та оцінка рівня знань* з дисциплін циклу професійної підготовки. Реалізація цієї функції передбачає перевірку теоретико-методологічних принципів, проблем і положень дисциплін, а також вміння їх використовувати для аналізу фінансово-економічних процесів та практичній діяльності.

Важливе значення має функція *виявлення навичок* виконання практичних завдань, конкретного аналізу проблемних ситуацій на макро- і мікроекономічних рівнях.

Державна атестація виконує також і важливу *виховну* функцію. Вона проявляється у вмінні студента самостійно, логічно й послідовно

демонструвати свої економічні переконання, здійснювати самоконтроль та критично оцінювати власні знання і навички.

Державна атестація у формі кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху за умов всебічного аналізу його результатів дозволяє з'ясувати позитивний досвід та недоліки в організації та змісті викладання фахових дисциплін, а також самостійної роботи студентів. Все це дає можливість визначити конкретні заходи щодо удосконалення викладання фахових дисциплін, окреслити шляхи покращання взаємозв'язку при їх викладанні.

Організаційна підготовка до кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху проводиться згідно з наказом ректора ЧНТУ.

1.3 Формування Екзаменаційної комісії

Державна атестація студента здійснюється Екзаменаційною комісією. Екзаменаційна комісія створюється для денної і заочної форм навчання, організовується щорічно і діє протягом календарного року.

До складу комісії входять голова і члени комісії. Голова Екзаменаційної комісії призначається з числа провідних спеціалістів і високопрофесійних фахівців відповідної спеціалізації, що мають вчений ступінь або звання. Члени Екзаменаційної комісії призначаються з числа професорсько-викладацького складу кафедр фінансів, банківської справи та страхування. Персональний склад членів Екзаменаційної комісії затверджується ректором.

Екзаменаційна комісія здійснює:

- перевірку і оцінювання теоретичної та практичної підготовки випускників-бакалаврів за напрямом підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит» галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво» з метою встановлення відповідності їх освітнього і кваліфікаційного рівня вимогам стандарту якості освіти, а також навчальним планам і програмам підготовки бакалаврів;
- розгляд пропозицій про поліпшення якості освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів в університеті.

Голова Екзаменаційної комісії зобов'язаний:

- ознайомити усіх членів комісії з їх правами та обов'язками;
- забезпечити роботу комісії відповідно до затвердженого розкладу;
- бути присутнім при розгляді результатів комплексного державного екзамену з фаху;
- контролювати роботу секретаря комісії з підготовки необхідних документів до початку роботи комісії та оформленню протоколів.

Робота Екзаменаційної комісії з кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху проводиться у терміни, передбачені навчальним планом підготовки бакалаврів.

Розклад роботи Екзаменаційної комісії, узгоджується з Головою комісії, затверджується проректором ЧНТУ і доводиться до відома викладачів та студентів не пізніше, ніж за місяць до початку складання кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху.

Не пізніше ніж за один день до початку кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху Екзаменаційній комісії подаються матеріали, які забезпечують її компетентну роботу, а саме:

- наказ ректора ЧНТУ про затвердження персонального складу Екзаменаційної комісії;
- розклад роботи Екзаменаційної комісії;
- списки студентів, допущених до складання кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху;
- зведена відомість, завірена деканом фінансово-економічного факультету, про виконання студентом навчального плану і одержаних ним оцінок з дисциплін, курсових робіт, практик;
- комплект екзаменаційних білетів, затверджених завідувачем кафедри та головою Екзаменаційної комісії.

Для складання кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху навчальний відділ університету закріплює за Екзаменаційною комісією навчальну аудиторію.

2 ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСНОГО ІСПИТУ З ФАХУ

2.1 Загальні вимоги до організації проведення кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху

Кваліфікаційний комплексний іспит з фаху проводиться у формі письмових відповідей на питання екзаменаційних білетів, складених відповідно до навчальних програм, за методикою, визначеною кафедрою фінансів, банківської справи та страхування.

Екзаменаційний білет містить 6 теоретичних питань, по одному питанню з кожної виділеної дисципліни та два практичні завдання, що дозволяє перевірити рівень засвоєння теоретичного матеріалу і набуті практичні навички студента. Приклад екзаменаційного білета наведений у додатку А.

Екзаменаційні білети затверджуються на засіданні кафедри фінансів, банківської справи та страхування, підписуються завідувачем кафедри та головою Екзаменаційної комісії.

Складання кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху проводиться на відкритому засіданні Екзаменаційної комісії за участю не менше половини її членів при обов'язковій присутності голови комісії. Засідання Екзаменаційної комісії оформлюється протоколами. Для оформлення протоколів призначається секретар. Тривалість засідання не повинна перевищувати шести академічних годин на день.

До початку кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху група студентів, яка складає його за розкладом у цей день, запрошується в аудиторію, де проводиться засідання Екзаменаційної комісії.

Голова комісії вітає студентів з початком кваліфікаційного комплексного

іспиту з фаху, знайомить їх із членами Екзаменаційної комісії і коротко пояснює порядок її роботи, оголошує час початку та закінчення іспиту. Після цього студенти отримують екзаменаційні білети.

Після завершення організаційного етапу оголошується початок екзамену. Виходити студентам з аудиторії під час екзамену забороняється. Тривалість виконання завдань екзаменаційного білета для одного студента складає 3 академічні години. Виконання студентами завдань кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху повинно мати виключно самостійний характер.

Використання додаткових джерел, зокрема будь-яких технічних засобів (крім передбачених екзаменаційним білетом), чи підказування на екзамені забороняються. Результати перевірки відповідей на екзаменаційні білети оголошуються на наступний день після складання екзамену.

Отримавши екзаменаційний білет, студент знайомиться із змістом всіх питань. У разі сумніву щодо розуміння сформульованих у білеті питань або умов практичного завдання студент має право звернутися за поясненням до членів Державної екзаменаційної комісії.

Відповідь на теоретичні питання повинна бути ґрунтовною і повністю розкривати сутність даного питання, мати всі необхідні пояснення та визначення, а також спиратися на нормативно-правову базу. При виконанні практичного завдання студент надає розгорнуту характеристику послідовності вирішення, алгоритм розрахунку та результати обчислення необхідних показників, висновок за розрахунками відповідно до поставленого питання.

2.2 Критерії оцінювання результатів кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху

Результати кваліфікаційного іспиту оцінюються за 100-бальною шкалою.

Екзаменаційний білет складається із 6 теоретичних питань і 2 практичних завдань.

Відповідь на одне теоретичне питання оцінюється в 10 балів за умови правильності і ґрунтовності.

Кожне практичне завдання оцінюється окремо за визначеними критеріями за 20-бальною системою.

Оцінка виконання завдань письмової роботи на кваліфікаційному екзамені здійснюється за 100-бальною шкалою з подальшим перекладом у національну 4-бальну шкалу та ECTS (табл. 2.1):

Таблиця 2.1 – Шкала оцінювання на кваліфікаційному комплексному іспиті з фаху

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою та ECTS для Державного екзамену зі спеціальності	
1	2	
390-100	Відмінно	A
82-89	Добре	B

Продовження таблиці 2.1

75-81		C
66-74	Задовільно	D
60-65		E
35-59	Незадовільно з можливістю повторного складання екзамену	FX
0-34	Незадовільно з обов'язковим повторним навчанням	F

Загальна бальна оцінка формується на основі суми бальних оцінок за виконання окремих завдань екзаменаційного білета (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Розподіл балів згідно завдань білету

Завдання	Кількість балів
Перше питання	Максимально 10 балів
Друге питання	Максимально 10 балів
Третє питання	Максимально 10 балів
Четверте питання	Максимально 10 балів
П'яте питання	Максимально 10 балів
Шосте питання	Максимально 10 балів
Задача	Максимально 20 балів за кожену задачу (2x20=40 балів)
Всього	100 балів

Виконання завдань екзаменаційного білета оцінюється за наступними критеріями:

1. Теоретичні питання:

1.1. Максимальний бал (10 балів) можна отримати, якщо – розкрита повністю сутність і основний зміст питання; відповідь логічно ув'язана з окремими складовими питання, яке пропонується студенту для відповіді; є приклади, що підтверджують теоретичні положення; є загальні висновки щодо розкриття всього питання.

1.2. Максимальний бал зменшується на 2 бали, якщо відповідь на питання в основному вірна, але окремі неточності, приклади не повністю характеризують економічне явище, є нелогічні висловлення, відсутні або не вірні загальні висновки.

1.3. Максимальний бал зменшується на 4 бали, якщо відповідь на питання дана не повна, є неув'язка окремих положень, відсутні приклади, не має загального висновку.

1.4. Максимальний бал зменшується на 6 балів, якщо відповідь не розкриває сутність і основний зміст питання, відсутні обґрунтовані приклади, не має загального висновку.

1.5. Максимальний бал зменшується на 8 балів, якщо практично не має відповіді на поставлене в білеті питання.

1.6. Виставляється нульовий «0» бал, якщо відповідь на питання зовсім відсутня.

2. Задача:

2.1. Максимальний бал зменшується на 2 бали, якщо не повно описано теоретичну частину задачі, є незначні неточності при розрахунках, висновки мають деякі неточності.

2.2. Максимальний бал зменшується на 6 балів, якщо не розкриті теоретичні положення задачі, є неточності в розрахунках, відсутні одиниці виміру показників, відсутні висновки по задачі.

3.3. Максимальний бал зменшується на 10 балів, якщо відсутні теоретичні обґрунтування рішення задачі, є помилки при її рішенні, не має одиниць виміру показників, не має висновків по задачі.

3.4. Максимальний бал зменшується на 15 балів, якщо не має теоретичного обґрунтування рішення задачі, рішення не вірне, не має одиниць виміру показників, відсутні висновки по задачі.

3.5. Встановлюється нульовий «0» бал, якщо рішення задачі повністю відсутнє.

Зауваження, які в процесі письмової екзаменаційної роботи значно зменшать набрані бали:

1) використання не передбачених матеріалів і технічних засобів, зменшує загальний бал екзаменаційної роботи на 25 балів;

2) використання шпаргалок, мобільних телефонів – зменшує загальний бал на 25 балів;

3) помарки, описки, розмови на екзамені – зменшують загальний бал на 5 балів;

4) не дисциплінована поведінка, не виконання вимог голови або членів Екзаменаційної комісії щодо порядку проведення кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху чи виконання екзаменаційної роботи – зменшує загальний бал студента на 50 балів або лишає його права на виконання екзаменаційної роботи в поточному навчальному році з виставленням загальної Державної екзаменаційної оцінки за спеціальністю «0» нуль балів.

Загальний результат оголошується Екзаменаційною комісією на основі всебічного розгляду і обговорення всіма членами комісії та за їх підписами.

Рішення про оцінювання знань, виявлених при складанні кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху, приймається Екзаменаційною комісією на закритому засіданні відкритим голосуванням звичайною більшістю голосів членів комісії, які брали участь у засіданні. При однаковій кількості голосів голос голови є вирішальним.

Усі засідання Екзаменаційної комісії протоколюються секретарем. Протоколи засідання Екзаменаційної комісії, індивідуальні навчальні плани студентів з проставленими в них результатами державної атестації підписуються головою і членами комісії.

2.3 Підбиття підсумків державної атестації

Результати кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху і рішення Екзаменаційної комісії оголошуються студентам на наступний день після складання екзамену. При цьому дається загальна оцінка відповідей студентів, відзначаються найбільш повні з них, характеризується рівень фахової підготовки студентів.

За підсумками роботи Екзаменаційної комісії складається звіт, оформлений відповідно до встановлених вимог, який затверджується на заключному засіданні комісії. У звіті повинні бути відображені: рівень знань студентів; недоліки, допущені при підготовці спеціалістів; зауваження щодо забезпечення організації роботи Екзаменаційної комісії. В ньому надаються пропозиції про покращання підготовки бакалаврів, заходи щодо усунення недоліків з організації проведення кваліфікаційного комплексного іспиту з фаху.

Звіт про роботу Екзаменаційної комісії подається декану фінансово-економічного факультету ЧНТУ у двох примірниках у двотижневий термін після закінчення роботи.

За результатами обговорення підсумків державної атестації розробляються і здійснюються відповідні заходи, спрямовані на подальше удосконалення викладання фахових дисциплін в ЧНТУ, підвищення якості підготовки фахівців за освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра за напрямом підготовки 6.030503 «Фінанси і кредит» галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво».

3 МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСНОГО ІСПИТУ З ФАХУ

3.1 Банківська система

Мета: формування у студентів теоретичних знань та практичних навичок у сфері функціонування банківських систем, особливостей їх регулювання на сучасному етапі розвитку економічних систем.

Завдання: засвоєння майбутніми фахівцями загальних понять про побудову банківської системи, сутність та функції, принципи функціонування центральних та комерційних банків; вивчення банківської системи України та основ організації діяльності Національного банку України.

Предмет: ефективне та безпечне функціонування банківської системи в ринкових умовах господарювання.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен *знати:*

- сутність поняття “банківська система” та підходи до її структуризації;
- типи банківських систем;
- сутність, роль та функції центральних банків в економіці;
- сутність, функції, принципи діяльності комерційних банків та їх види;

- сутність та види банківських операцій та послуг;
- історію розвитку та основні характерні риси сучасної банківської системи України, цілі, функції та принципи функціонування її окремих ланок;
- економічний зміст та механізми здійснення базових банківських операцій і надання банківських послуг;
- правовий статус та основні функції Національного банку України;
- сутність грошово-кредитної політики та інструменти її реалізації;
- наглядові функції Національного банку України;
- організацію грошового обігу;
- основи формування валютної політики;
- порядок проведення емісійно-касової роботи в Національному банку України.

На основі отриманих знань студент повинен *вміти*:

- характеризувати банківську систему, яка діє в ринкових умовах господарювання;
- визначати розмір наявних банківських ресурсів та потребу в них;
- розрахувати значення грошових агрегатів;
- визначати норми обов'язкових резервів для комерційних банків;
- проводити оцінку показників грошового обігу;
- визначати чинники, що впливають на розмір облікової ставки НБУ;
- аналізувати фінансову звітність діяльності НБУ;
- визначати обсяги кредитування для підтримки ліквідності банківської системи;
- аналізувати стан платіжного балансу України.

Теоретичні питання:

1. Сутність банківської системи та її роль в економіці держави
2. Типи та функції банківських систем
3. Сутність, причини виникнення та шляхи створення центральних банків
4. Основні функції центральних банків
5. Цілі та типи грошово-кредитної політики центральних банків
6. Інструменти грошово-кредитної політики центральних банків
7. Операції центральних банків
8. Сутність, призначення та види комерційних банків
9. Принципи діяльності та функції комерційних банків
10. Операції комерційних банків
11. Структура та функції банківської системи України
12. Статус та організаційно-правові основи діяльності НБУ
13. Завдання та функції НБУ
14. Операції Національного банку України
15. Цілі та інструменти реалізації грошово-кредитної політики НБУ

16. Види комерційних банків в Україні
17. Державна реєстрація та ліцензування банків в Україні
18. Види та загальна характеристика операцій комерційних банків України
19. Федеральна резервна система США
20. Особливості діяльності комерційних банків США
21. Банк Англії, напрями діяльності та функції
22. Діяльність комерційних банків Великобританії
23. Діяльність Німецького федерального банку
24. Особливості діяльності комерційних банків Німеччини
25. Діяльність центрального банку Франції
26. Діяльність комерційних банків Франції
27. Діяльність центрального банку Росії
28. Діяльність комерційних банків Росії
29. Діяльність центрального банку Японії
30. Діяльність комерційних банків Японії.

Типові задачі з дисципліни «Банківська система»

Задача 1. Вкладник збирається покласти до банку 8 тис. грн. під 16% річних з метою збільшення власних заощаджень до 10 тис. грн. За який період він може це зробити при умові щоквартального нарахування банком складних відсотків ?

Задача 2. Знайти найкращий для вкладника варіант депозитного вкладу за наступними умовами банків: а) процентна ставка 18% річних, нарахування складних відсотків відбувається щоквартально; б) процентна ставка 16% річних, нарахування складних відсотків відбувається щомісячно.

Задача 3. Депозит в розмірі 5000 грн. був розміщений в банку терміном на один рік з помісячною виплатою простих процентів із розрахунку 18% річних. Вклад знято достроково через 4 місяці. Умовами депозитної угоди при достроковому зупиненні її дії передбачено зниження ставки на 60% від діючої. Визначити суму процентів, виплачену клієнтові при знятті вкладу.

Задача 4. З вкладником укладено депозитний договір на строк 6 місяців під 14% річних на суму 10 тис. грн. з можливістю і поповнення вкладу, і зняття коштів. Через 3 місяці вклад було поповнено на 3 тис. грн., а ще через 2 місяці – знято 2 тис. грн. Визначити, яку суму відсотків отримає вкладник наприкінці терміну дії договору за умови нарахування банком простих відсотків.

Задача 5. З вкладником укладено депозитний договір на строк 6 місяців під 18% річних на суму 7 тис. грн. з можливістю поповнення вкладу. Через 3

місяці вклад було поповнено на 2 тис. грн. Визначити наращену суму вкладу наприкінці терміну дії договору за умови щомісячного нарахування банком складних відсотків.

Задача 6. Підприємство отримало кредит в розмірі 200 тис. грн. під 28% річних терміном на 2 роки. Умовами договору передбачено, що відсотки по кредиту сплачуються щомісячно, а сума основного боргу погашається двома рівними частинами - через рік і наприкінці строку. Визначити, яким за розміром буде останній платіж позичальника, якщо всі умови договору ним виконуються.

Задача 7. Банк надав кредит у розмірі 30 тис. грн. на 3 місяці під 26% річних зі щомісячною сплатою відсотків та погашенням основного боргу наприкінці терміну дії договору. Визначити: а) повну плату за кредит при закінченні строку кредитування; б) плату за кредит, якщо було проведено його пролонгацію строком на 1 місяць з підвищенням процентної ставки за кредит на 25% від діючої.

Задача 8. Банк надав кредит у розмірі 40 тис. грн. на 6 місяців під 27% річних з вільним графіком погашення основного боргу та щомісячною сплатою відсотків і комісії. Комісія за кредитне обслуговування складає 1% від залишку на позичковому рахунку клієнта на кінець місяця. Визначити суму доходів банку від кредитної операції, якщо позичальником через 3 місяці 10 тис. грн. основного боргу повернено.

Задача 9. Банк надав кредит терміном на 6 місяців під 26% річних зі щомісячною сплатою відсотків та погашенням основного боргу наприкінці строку кредитування. Через 4 місяці ставку за кредит було знижено на 2% у зв'язку зі зниженням облікової ставки НБУ. Визначити суму доходів банку від кредитної операції, якщо в останній день дії договору від позичальника надійшли кошти в сумі 51 тис. грн.

Задача 10. Підприємство отримало кредит у розмірі 160 тис. грн. терміном на 6 місяців зі щомісячною сплатою відсотків та погашенням суми основного боргу двома рівними частинами - через 3 місяці і наприкінці строку кредитування. Всі умови договору клієнтом виконано, і в останній день дії договору до банку надійшла сума в 82 тис. грн. Визначити суму доходів банку від даної кредитної операції.

Рекомендована література:

1. Банківські операції: підручник / за ред. В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янської. - К. : Знання, 2006. - 727 с.

2. Єпіфанов А. О. Операції комерційних банків : навчальний посібник / А.О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало. - Суми: Університетська книга, 2007. - 523 с.
3. Коваленко В.В. Центральний банк і грошово-кредитна політика : навчально-методичний посібник для самост. вивч. дисц./ В.В. Коваленко. - Суми : Університетська книга, 2009. - 224 с.
4. Банківська система України : монографія / В.В. Коваленко [та ін.]. - Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. - 187 с.
5. Вешкин Ю.Г. Банковские системы зарубежных стран : курс лекций / Ю.Г. Вешкин, Г.Л. Авагян. - М. : Экономистъ, 2006. - 400 с.
6. Єгоричева С.Б. Організація діяльності банків у зарубіжних країнах : навчальний посібник / С.Б. Єгоричева. - К. : ЦУЛ, 2007. - 208 с.
7. Мельник П.В. Банківські системи зарубіжних країн : підручник / П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, О.Д. Гордей ; Мін-во освіти і науки України, Державна податкова адміністрація України, Нац. ун-т державної податкової служби України. - К. : Алерта, ЦУЛ, 2010. - 586 с.

3.2 Бюджетна система

Мета дисципліни – вивчення сутності бюджетних відносин і характеру їх впливу на суспільство. Тільки на цій основі можливо забезпечити ефективне управління бюджетом і фінансовою діяльністю в державі в цілому.

Основні завдання: засвоєння теоретичних основ формування й використання бюджетних коштів; розуміння засад бюджетного механізму й принципів побудови бюджетної системи; формування теоретичних і практичних знань щодо методів і джерел формування доходів бюджету та напрямів і форм фінансування видатків; оволодіння методикою визначення обсягів бюджетних видатків, які забезпечують реалізацію функцій держави; формування знань з питань функціонування державного кредиту та управління державним боргом.

Предмет дисципліни – є види бюджетів бюджетної системи.

У результаті засвоєння навчальної дисципліни студент повинен *знати:*

- призначення та функції бюджету,
- сутність, складові та стратегічні перспективи бюджетної політики,
- бюджетне законодавство та його розвиток;
- бюджетний процес на загальнодержавному і місцевому рівнях;
- основи управління бюджетним дефіцитом;
- поняття та структуру бюджетного устрою та бюджетної системи; особливості використання інструментарію міжбюджетних відносин;
- сутність та характеристику доходів та видатків бюджетів різних рівнів;
- сутність та особливості управління державним боргом.

У результаті засвоєння навчальної дисципліни студент повинен *вміти:*

- формулювати задачі бюджетної політики;
- визначати напрями бюджетної політики;

- аналізувати зміни в бюджетному законодавстві;
- аналізувати концептуальні основи функціонування дефіциту бюджету;
- оцінювати джерела фінансування бюджетного дефіциту;
- розробляти заходи щодо забезпечення фінансування бюджетів;
- визначати напрями вдосконалення управління державним боргом.

Теоретичні питання:

1. Економічна сутність та функції бюджету. Вплив бюджету на соціально-економічні процеси в країні.
2. Бюджетна політика та бюджетний механізм. Сучасні напрями бюджетної політики в Україні.
3. Фактори, які впливають на формування і виконання бюджету.
4. Структура та принципи організації бюджетної системи України.
5. Нормативно-правові акти, що регулюють бюджетні відносини в Україні.
6. Класифікація доходів бюджету.
7. Класифікація видатків бюджету.
8. Доходи Державного бюджету України.
9. Видатки Державного бюджету України.
10. Доходи місцевих бюджетів в Україні.
11. Видатки місцевих бюджетів України.
12. Сутність та методи бюджетного планування.
13. Бюджетне прогнозування: сутність, етапи та методи.
14. Бюджетна класифікація та її складові.
15. Сутність, призначення та види міжбюджетних трансфертів.
16. Сутність та стадії бюджетного процесу в Україні.
17. Учасники бюджетного процесу та їх функції.
18. Сутність, види, причини виникнення та джерела покриття бюджетного дефіциту.
19. Економічна сутність, призначення та форми державного кредиту. Класифікація державних позик.
20. Державний борг, його структура.
21. Методи управління державним боргом.
22. Основи кошторисно-бюджетного фінансування.
23. Види та структура кошторисів бюджетних установ.
24. Порядок складання, розгляду та затвердження кошторисів бюджетних установ в Україні.
25. Склад видатків на державне управління і судову владу.
26. Видатки на національну оборону, правоохоронну діяльність і безпеку держави.
27. Склад видатків бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення.
28. Особливості фінансування медичних закладів.

29. Видатки бюджетів на освіту та науку.
30. Особливості фінансування закладів культури.

Типові задачі з дисципліни «Бюджетна система»

Задача 1. За приведеними нижче даними (табл. 3.1) розрахувати динаміку і структуру доходів Зведеного бюджету України. Зробити висновки.

Таблиця 3.1 – Доходи Зведеного бюджету України, млн. грн.

Показники	2009 рік	%	2014 рік	%	2014 від 2009,%
Доходи	272967,0	100,0	456067,3	100,0	
1. Податкові надходження	208073,2		367511,9		
- податок з доходів фізичних осіб	44485,3		75202,9		
- податок на прибуток підприємств	33048,0		40201,5		
- податок на додану вартість	84596,7		139024,3		
- акцизний збір	21624,5		...		
2. Неподаткові надходження	58435,8		80612,8		
3. Доходи від операцій з капіталом	3653,1		2015,8		
4. Офіційні трансферти	645,3		5383,0		
5. Цільові фонди	2159,5		543,9		

Задача 2. За приведеними нижче даними (табл. 3.2) розрахувати динаміку і структуру видатків. Зведеного бюджету України. Зробити висновки.

Таблиця 3.2 – Видатки Зведеного бюджету України, млн. грн.

Показники	2009 рік	%	2014 рік	%	2014 від 2009,%
1	2	3	4	5	6
Видатки	310225,2	100,0	523125,7	100,0	
Загальнодержавні функції	33156,0		76845,9		
Оборона	9663,3		27365,5		
Громадський порядок, безпека та судова влада	24346,1		44864,6		
Економічна діяльність	39753,0		43637,6		
Охорона навколишнього середовища	2538,8		3481,7		
Житлово-комунальне господарство	7498,1		17808,5		
Охорона здоров'я	36564,9		57150,1		
Духовний та фізичний розвиток	8330,2		13857,7		
Освіта	66773,6		100109,5		
Соціальний захист та соціальне забезпечення	78775,4		138004,7		

Задача 3. Використовуючи дані таблиці 3.3 та здійснивши відповідні розрахунки, зробіть висновки про ефективність бюджетного планування доходів в Україні

Таблиця 3.3 – Статті Державного бюджету за 2014 рік

ПОКАЗНИКИ	2014, грн.		Відхилення фактичних показників від запланованих, +/- грн.
	План	Виконано	
Податкові надходження	387 169 090 368,33	367 511 931 128,37	
<i>Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості</i>	121 451 064 556,00	115 404 431 021,59	
<i>Податки на власність</i>	402 215 835,38	398 915 891,76	
<i>Збори та плата за спеціальне використання природних ресурсів</i>	38 020 116 197,84	33 596 691 837,98	
Внутрішні податки на товари та послуги	189 149 790 300,00	184 123 833 746,32	
<i>Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції</i>	15 708 312 500,00	12 608 696 013,19	
<i>Рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси</i>	6 440 358 400,00	5 987 511 788,65	
<i>Місцеві податки і збори</i>	7 906 854 496,11	8 055 153 375,32	
<i>Інші податки та збори</i>	8 090 193 842,00	7 336 211 333,90	
Неподаткові надходження	93 699 873 515,09	80 612 762 657,99	
<i>Доходи від власності та підприємницької діяльності</i>	28 534 636 736,71	28 806 804 530,95	
<i>Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності</i>	6 492 819 961,28	6 888 932 140,50	
<i>Інші неподаткові надходження</i>	16 262 389 566,46	13 244 981 021,19	
<i>Власні надходження бюджетних установ</i>	42 410 027 250,64	31 672 044 965,35	
Доходи від операцій з капіталом	4 154 897 190,31	2 015 788 129,46	
<i>Надходження від продажу основного капіталу</i>	1 197 286 004,61	420 530 434,41	
<i>Надходження від реалізації державних запасів товарів</i>	1 251 526 500,00	840 985 337,79	
<i>Кошти від продажу землі і нематеріальних активів</i>	1 706 084 685,70	754 272 357,26	
Від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій	5 226 420 162,40	5 382 954 781,89	
Разом доходів (без урахування міжбюджетних трансфертів)	490 857 595 947,13	456 067 323 546,28	

Задача 4. Визначте загальну суму видатків школи на харчування учнів, в яких продовжений режим денного навчання, за такими даними:

1. Кількість учнів, які переведені на продовжений режим денного навчання:

- на 1 січня – 280 чол.;
- на 1 вересня – 295 чол.;

2. Ціна харчування 1 учня в день – 30 грн.

3. Кількість днів харчування в рік – 210.

4. За рішенням міської ради, від оплати за харчування звільняються:

- повністю – 15% учнів;
- на 50 відсотків – 10 % учнів.

Задача 5. Використовуючи дані таблиці 3.4 та здійснивши відповідні розрахунки, зробіть висновки про ефективність бюджетного планування видатків в Україні

Таблиця 3.4 – Вихідні дані для розрахунку

ПОКАЗНИКИ	2014, грн.		Відхилення фактичних показників від запланованих, +\ - грн.
	План	Виконано	
Загальнодержавні функції	81 862 948 048,66	76 845 869 046,00	
Оборона	28 764 565 859,40	27 365 463 997,92	
Громадський порядок, безпека та судова влада	46 937 825 574,23	44 864 567 287,57	
Економічна діяльність	56 716 864 597,66	43 637 572 596,49	
Охорона навколишнього природного середовища	6 631 102 700,30	3 481 749 556,41	
Житлово-комунальне господарство	21 628 023 101,57	17 808 514 098,47	
Охорона здоров'я	64 117 192 025,24	57 150 071 128,66	
Духовний та фізичний розвиток	16 437 303 022,47	13 857 672 813,17	
Освіта	113 003 177 909,06	100 109 533 966,87	
Соціальний захист та соціальне забезпечення	152 129 367 109,12	138 004 683 345,70	
ВСЬОГО	588 228 369 947,71	523 125 697 837,26	

Задача 6. Розрахувати необхідну кількість лікарняних ліжок для міста, населення якого становить 335 000 чол., відсоток госпіталізації – 10%. В лікарні 1 ліжко функціонує в середньому 320 днів. Середня тривалість перебування хворого в лікарні – 16 днів.

Задача 7. Визначте річний фонд оплати праці вчителів загальноосвітньої школи за такими даними:

1. Норма навчального навантаження на одного вчителя на тиждень 18 год.
2. Тарифні ставки для окремих категорій складають:
 - вищої категорії – 2360 грн.;
 - першої категорії – 2193 грн.;
 - другої категорії – 2026 грн.;
 - категорія «спеціаліст» – 1925 грн.
3. Всього в школі працює 75 вчителів, з них:
 - вищої категорії – 25 чол.;
 - першої категорії – 21 чол.;
 - другої категорії – 15 чол.;
 - категорія «спеціаліст» – 14 чол.

Задача 8. Використовуючи вихідні дані таблиці 3.5, розрахувати кількість учнів на 1 вересня, середньорічну кількість учнів, кількість класів та кількість педагогічних ставок по школі і заповнити таблицю.

Планується, що згідно даних перепису дітей дошкільного віку 1 вересня до 1 класу буде прийнято 50 учнів; 20% випускників 9-класів вступить до технікумів і ПТУ, а всіх інших учнів буде зараховано до 10 класу.

Таблиця 3.5 – Вихідні дані

Клас	К-сть учнів на 1.01	К-сть класів на 1.01	К-сть годин на 1 клас	К-сть годин на всі класи	К-сть учнів на 1.09	К-сть класів на 1.09	К-сть годин на 1 клас	К-сть годин на всі класи
1	30		20				20	
2	62		22				22	
3	74		22				22	
4	78		24				24	
5	80		26				26	
6	90		29				29	
7	75		31				31	
8	96		32				32	
9	90		32				32	
10	56		33				33	
11	82		33				33	
Всього								

Задача 9. Розрахувати кількість посад лікарів для надання амбулаторної допомоги населенню на основі даних таблиці 3.6.

Поліклініка обслуговує район, де проживає 138130 дорослих і 13300 дітей.

Таблиця 3.6 – Вихідні дані для розрахунку

Посади лікарів	Кількість посад на 1000 осіб населення	
	дорослі	діти
1	2	3
Лікар-терапевт дільничний	0,5	-
Лікар-педіатр дільничний	-	1,25
Лікар-хірург	0,04	0,03

Продовження таблиці 3.6

1	2	3
Лікар-травматолог	0,03	0,03
Лікар-гінеколог	0,1	-
Лікар-невропатолог	0,05	0,05
Лікар-стоматолог	0,3	0,3
Лікарі інших спеціальностей	0,2	0,1

Задача 10. Визначити місячну заробітну плату для кожного вчителя використовуючи такі дані (табл. 3.7):

Таблиця 3.7 – Вихідні дані для розрахунку

№ п/п	Прізвище та ініціали	Посада	Освіта	Категорія	Предмет	Кількість годин на тиждень	Стаж
1	Іванець Б.Ю.	вчитель	вища	вища	укр. літер.	25	23 роки
2	Радченко М.С.	вчитель (кл.керівник)	вища	перша	географія	24	18 років
3	Степанова К.В	директор школи (800 учнів)	вища	вища	математ.	22	24 роки
4	Овчар П.А.	вчитель зав.кабінетом	вища	друга	фізика	26	7 років
5	Черняк Т.М.	вчитель	сер.спец.	спеціаліст	3 клас	26	21 рік

Рекомендована література:

1. Алексеев І. В. Бюджетна система : навч.-метод, посіб. для самост. вивч. дисц. / І. В. Алексеев, Н. Б. Ярошевич, А. М. Чушак-Голобородько. – К. : "Хай-Тек-Прес", 2007. – 376 с.

2. Лига БизнесИнформ. – Режим доступу : www.liga.net/

3. Налоги и бухгалтерский учет. – Режим доступу : basa.tav.kharkov.ua/

4. Нормативні акти України. – Режим доступу : www.nau.kiev.ua/

5. Право. Україна. – Режим доступу : www.legal.com.ua/cgi-bin/matrix.cgi/pravo.html.

6. Сервер Верховної Ради України. – Режим доступу : www.rada.gov.ua/

7. Украинское право. – Режим доступу : www.ukrpravo.com/

3.3 Інвестування

Метою навчальної дисципліни є формування у студентів теоретичних знань та практичних вмінь у галузі ефективного вкладення грошових коштів у різні об'єкти інвестування, формування теоретичної та методологічної бази,

необхідної для вільного володіння практикою використання інвестиційних інструментів виробити вміння оцінювати й аналізувати інвестиційну політику, що реалізується в країні, оцінювати інвестиційні портфелі та інвестиційні проекти.

Завданням навчальної дисципліни є вивчення сутності, видів та функцій інвестицій, вивчення економічного змісту та порядку визначення показників оцінки доцільності реалізації інвестиційних проектів, вивчення етапів формування інвестиційних портфелів різної структури, вивчення взаємодії суб'єктів інвестиційної діяльності на інвестиційному ринку, визначення ролі держави в організації інвестиційної діяльності та розвитку інвестиційної активності суб'єктів інвестиційної діяльності та ін.

Предметом навчальної дисципліни «Інвестування» є теоретико-методологічні та методичні основи інвестиційної діяльності держави, суб'єктів підприємницької діяльності та населення.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен *знати*:

- економічну сутність та форми інвестицій;
- основні засади функціонування інвестиційного ринку, його структуру;
- форми і напрями мобілізації інвестицій для економічного розвитку

України;

- основні напрями інвестиційної політики в сучасних умовах і особливості державного регулювання інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України;

- особливості формування інвестиційної стратегії підприємства залежно від стадії його економічного розвитку;

- особливості організації передінвестиційних досліджень, зокрема структуру та основні етапи розробки бізнес-планів інвестиційних проектів;

- основні підходи до обґрунтування доцільності інвестування та аналізу ефективності інвестиційних рішень з урахуванням фактора часу;

- основні джерела формування інвестиційних ресурсів;

- особливості фінансового забезпечення інвестування, структуру та порядок розробки бізнес-плану інвестиційного проекту.

На основі отриманих знань студент повинен *вміти*:

- аналізувати основні напрями інвестиційної політики в Україні;

- володіти методами кількісного фінансово-інвестиційного аналізу та проводити відповідні розрахунки;

- здійснювати вибір ефективних джерел та форм інвестування відповідно до стратегічних напрямків діяльності підприємства;

- володіти основними підходами до розробки бізнес-планів реальних інвестиційних проектів;

- здійснювати обґрунтування ефективності інвестиційних рішень з урахуванням фактора часу.

Теоретичні питання:

1. Сутність та класифікація інвестицій.
2. Реальні інвестиції, визначення та сутність.
3. Фінансові інвестиції, визначення та сутність.
4. Інвестиційний клімат та фактори, що його визначають.
5. Характеристика суб'єктів та об'єктів інвестування.
6. Інвестиційні ризики. Систематичний і несистематичний ризик.
7. Інвестиційна привабливість об'єктів інвестування (галузей, регіонів, підприємств).
8. Джерела інвестиційних ресурсів.
9. Вартість капіталу.
10. Нетрадиційні методи інвестування.
11. Інвестиційний портфель. Принципи формування інвестиційного портфеля.
12. Диверсифікація інвестиційного портфеля.
13. Показники оцінки економічної ефективності інвестиційних проектів.
14. Інвестиційний ринок та його інфраструктура.
15. Законодавче регулювання інвестиційної діяльності.
16. Інвестиційна політика України.
17. Пріоритетні напрямки інвестування в Україні.
18. Інвестиційний проект, визначення та сутність.
19. Життєвий цикл інвестиційного проекту.
20. Фінансовий ринок. Види фінансових інструментів.
21. Способи залучення капіталу на реалізацію інвестиційного проекту.
22. Лізинг як метод інвестування.
23. Інвестиційна політика підприємств.
24. Економічна сутність показників “Чистий приведений ефект” та “Індекс рентабельності”.
25. Економічна сутність показників “Внутрішня норма доходності” та “Термін окупності”.
26. Порядок розробки інвестиційного проекту.
27. Самофінансування як метод інвестування.
28. Організація інвестиційного процесу.
29. Інтелектуальні інвестиції, визначення та сутність.
30. Інноваційна форма інвестицій.

Типові задачі з дисципліни «Інвестування»

Задача 1. Вибрати найбільш привабливий інвестиційний проект за показником терміну окупності (PP).

Таблиця 3.8 – Вихідні дані для розрахунку

Проект	Початкові інвестиції, тис. грн.	Надходження по роках			
		P ₁	P ₂	P ₃	P ₄
А	390	135	145	150	190
Б	450	185	190	200	210

Норма дисконту складає 15%.

Задача 2. Вибрати найбільш привабливий інвестиційний проект за показником внутрішньої норми прибутку (IRR).

Таблиця 3.9 – Вихідні дані для розрахунку

Проект	Початкові інвестиції, тис. грн.	Надходження по роках		
		P ₁	P ₂	P ₃
А	250	105	125	140
Б	210	185	190	200

Норма дисконту складає 20%.

Задача 3. Вказати найбільш привабливий проект за показником індексу рентабельності (PI).

Таблиця 3.10 – Вихідні дані для розрахунку

Показник	Проект А	Проект Б
1. Початкові інвестиції	100	100
2. Надходження по роках, тис. грн.		
1-й рік	50	30
2-й рік	50	50
3-й рік	50	60

Норма дисконту складає 18%, індекс інфляції – 7%.

Задача 4. Рада директорів вирішила використати 300 тис. грн. на реалізацію інвестиційного проекту. Є три варіанти вкладення коштів на придбання обладнання, які забезпечують такі грошові надходження по рокам (див. табл. 3.11).

Таблиця 3.11 – Вихідні дані для розрахунку

№ п/п	Величина інвестиції, тис. грн.	Надходження по роках			
		P ₁	P ₂	P ₃	P ₄
1	300	80	200	210	120
2	300	130	150	220	80
3	300	150	170	200	150

Норма дисконту $r = 12\%$, індекс інфляції $i = 5\%$. Визначити найбільш привабливий проект.

Задача 5. ПП «Зоря» має можливість вкласти 100 тис. грн. вільних коштів. Є два варіанти вкладень цих коштів:

- на депозитний рахунок під 20% річних;
- на реалізацію інвестиційного проекту з грошовими надходженнями по рокам: 1-й – 50 тис. грн.; 2-й – 120 тис. грн.; 3-й – 190 тис. грн.

Задача 6. Є наступний інвестиційний проект:

- початкові інвестиції – 100 тис. грн.;
- надходження по рокам: 1-й – 40 тис. грн.; 2-й – 30 тис. грн.; 3-й – 50 тис. грн.; 4-й – 80 тис. грн.;

Норма дисконту складає 18%, а рівень інфляції – 5%.

Що доцільніше:

- 1) покласти 100 тис. грн. на депозит під 15% річних;
- 2) реалізувати вказаний проект.

Задача 7. За даними таблиці 3.12 сформуванати оптимальний інвестиційний портфель, якщо початкові інвестиції не підлягають поділу.

Таблиця 3.12 – Вихідні дані для розрахунку

Проект	Початкові інвестиції, тис. грн.	Надходження по роках, тис. грн.		
		P ₁	P ₂	P ₃
А	50	35	45	40
Б	70	50	75	85
В	130	20	85	120
Г	90	65	70	75

Підприємство має 250 тис. грн. вільних коштів для формування портфеля інвестиційних проектів.

Норма дисконту складає 10%.

Задача 8. Яка сума утвориться на банківському рахунку через 5 років при нормі доходності 18% річних, коли щомісячно відкладати 500 грн.?

Задача 9. Для будівництва котеджу необхідно накопичити 1 млн. грн. Яку суму необхідно щорічно вносити в банк, щоб протягом 10 років одержати потрібну суму? Процентна ставка банку складає 20%.

Задача 10. Для купівлі квартири є можливість взяти кредит у сумі 750 тис. грн. на 25 років за умови погашення боргу щомісячно по ставці 18% річних. Яка має бути сума щомісячних виплат?

Рекомендована література:

1. Борщ Л.М. Інвестування: теорія і практика / Л.М. Борщ, С.В. Герасимова. – К. : Знання, 2007. – 685 с.
2. Данілов О.Д. Інвестування : навч. посібн. / О.Д. Данілов, Г.М. Івашина, О.Г. Чумаченко. – Ірпінь, 2009. – 377 с.
3. Дука А.П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування : навч. посібн. / А.П. Дука. – К. : Каравела, 2008. – 432 с.
4. Інвестування : підручник. Затверджено МОН / за ред. Л.О. Омелянович. – К., 2012. – 278 с. 44
5. Кириченко О.А. Інвестування : підручник / О.А. Кириченко, С.А. Єрохін. – К. : Знання, 2009. – 573 с.
6. Пересада А.А. Інвестиційний аналіз : навч.-метод. посібн. для самост. вивч. дисц. / А.А. Пересада, С.В. Онікієнко, Ю.М. Коваленко. – К. : КНЕУ, 2003. –134 с.
7. Федоренко В. Г. Інвестознавство : підручник / В.Г. Федоренко. – 3-тє вид., допов. – К. : МАУП, 2008. – 480 с.

3.4 Фінанси підприємств

Метою навчальної дисципліни «Фінанси підприємств» є формування системи базових знань з теорії і практики фінансових відносин суб'єктів господарювання, формування фінансових ресурсів, фінансового планування, організації фінансової діяльності підприємств.

Завдання курсу – навчити майбутніх фахівців орієнтуватися в усіх сторонах фінансової діяльності підприємств, сформувати у студентів теоретичні знання, навички та практичні вміння для розгляду конкретних економічних ситуацій і вирішення практичних завдань.

Предмет – це система фінансово-економічних відносин, які складаються в процесі поточної та інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен *знати*:

- основні вітчизняні і закордонні теорії фінансів підприємств і корпорацій;
- цілі, завдання, зміст і специфіку фінансової діяльності підприємств різних форм власності, виду діяльності і галузевої приналежності;

- законодавство України і міжнародне регламентування в галузі проведення фінансових операцій;
- загальну методикку і технічні прийоми складання планових прогнозних і звітних розрахунків усіх фінансових показників;
- методики фінансового планування і бюджетування та сфери їх застосування;
- форми і методи організації взаємовідносин, здійснення розрахунків, кредитування, страхування і аудиту підприємств;
- методи аналізу фінансових результатів і фінансової стійкості, потенційного банкрутства, антикризового управління.

На основі отриманих знань студент повинен *вміти*:

- знаходити необхідну інформацію, перевіряти її достовірність і використовувати її при прийнятті фінансових рішень;
- оперативно використовувати результати фінансового аналізу при розробці і прийнятті рішень, направлених на забезпечення стійкої роботи підприємства;
- оцінювати фінансові ресурси підприємства та обґрунтовувати потребу в кредиті підприємства;
- визначати обсяги доходів та витрат у податкових цілях;
- складати фінансові плани і бюджети;
- забезпечувати найбільш ефективне використання капіталу з метою подальшого розвитку підприємства і дотримання інтересів власників;
- визначати грошові потоки підприємства в розрізі видів діяльності;
- організовувати і здійснювати фінансовий контроль.

Теоретичні питання:

1. Сутність, функції та місце фінансів підприємств у фінансовій системі
2. Фінансові ресурси підприємства: склад, класифікація та джерела формування
3. Фінансова діяльність та зміст фінансової роботи
4. Фінансовий механізм підприємства, його складові
5. Сутність та види грошових розрахунків підприємств
6. Види банківських рахунків суб'єктів підприємництва і порядок їх відкриття
7. Форми безготівкових розрахунків
8. Характеристика і склад грошових надходжень підприємств
9. Обґрунтування беззбиткового обсягу виробництва продукції
10. Економічна сутність прибутку, його функції і види
11. Формування, розподіл і використання прибутку суб'єктами підприємництва
12. Рентабельність: сутність, види та методика розрахунку
13. Економічна сутність та функції податків

14. Податок на прибуток підприємства
15. ПДВ та методика його нарахування
16. Акцизний податок та методика його нарахування
17. Економічна сутність і функції кредиту
18. Форми кредитування підприємства
19. Економічна сутність та види основних засобів
20. Показники відтворення та ефективності використання основних засобів підприємства
21. Знос, амортизація та відтворення основних засобів
22. Оборотні засоби підприємства: економічна сутність та організація на підприємстві
23. Показники ефективності використання оборотних засобів підприємства та шляхи прискорення їх оборотності
24. Фінансова стратегія підприємства
25. Зміст, завдання та методи фінансового планування на підприємстві
26. Економічна сутність, джерела інформації та завдання аналізу фінансового стану підприємства
27. Платоспроможність та ліквідність підприємства: сутність та показники оцінки
28. Фінансова стійкість та ділова активність підприємства: сутність та показники оцінки
29. Фінансова санація підприємств, її економічний зміст та порядок проведення
30. Банкрутство та ліквідація підприємства

Типові задачі з дисципліни «Фінанси підприємств»

Задача 1. При створенні АТ було зареєстровано статутний капітал у розмірі 1 млн. грн. У процесі емісії половину акцій було розміщено на ринку за ціною, що в 1,5 рази перевищувала їх номінальну вартість. Половину акцій було розміщено серед засновників за номінальною вартістю, причому в оплату акцій надійшло тільки 70 % коштів. Визначити складові власного капіталу АТ.

Задача 2. На початок року власний капітал АТ становив 800 тис. грн. (зареєстрований статутний капітал – 1000 тис. грн., неоплачений капітал – 200 тис. грн.). Протягом року товариство отримало прибуток у розмірі 200 тис. грн. 25 % прибутку було сплачено акціонерам у вигляді дивідендів, 25% – спрямовано на формування резервного капіталу, 50% – залишилось нерозподіленими. Крім того, акціонери повністю погасили заборгованість за оплатою акцій. Визначити складові власного капіталу на початок та кінець року.

Задача 3. Заповнити таблицю 3.13 та відобразити вплив операцій на доходи (+) і витрати (-) підприємства за видами діяльності.

Таблиця 3.13 – Господарські операції підприємства, тис, грн.

Господарські операції	Операційна діяльність	Фінансова діяльність	Інвестиційна діяльність
Реалізовані запаси сировини – 16 тис. грн.			
Реалізовані основні засоби – 95 тис. грн.			
Сплачені відсотки за банківський кредит в сумі 33 тис. грн.			
Погашені банківські кредити на суму 45 тис. грн.			
Отримані дивіденди на суму 42 тис. грн.			
Нараховані і виплачені дивіденди акціонерам цього підприємства в сумі 13 тис. грн.			
Здійснено емісію акцій номінальною вартістю 300 тис. грн.			
Виручка від реалізації продукції в сумі 630 тис. грн., у тому числі ПДВ; акцизний податок – 75 тис. грн.			
Отримано передоплату (аванс) за поставку продукції на суму 300 тис. грн.			
Внесено до статутного капіталу іншого підприємства 30 тис. грн.			
Придбано основні засоби з оплатою грошовими коштами на суму 430 тис. грн.			
Придбано сировину і матеріали на суму 40 тис. грн. з оформленням простого векселя			
Придбано сировину і матеріали на суму 70 тис. грн. з оплатою грошовими коштами			
Підприємство отримало короткостроковий кредит у сумі 50 тис. грн. і довгостроковий кредит у сумі 150 тис. грн.			

Задача 4. Розрахувати обсяг виручки від реалізації продукції за відпускними цінами (з ПДВ) за такими даними (табл. 3.14):

Таблиця 3.14 – Вихідні дані

Вироби	Залишок нереалізованої продукції на початок планового періоду, шт.	Випуск товарної продукції в плановому періоді, шт.	Залишок нереалізованої продукції на кінець планового періоду, шт.	Повна собівартість одиниці реалізованої продукції, грн.	Рентабельність продукції, %
Товар А	80	1500	120	270	15
Товар Б	140	1800	170	310	12
Товар В	190	2600	130	190	18

Задача 5. Підприємство у наступному році планує отримати такі показники:

1) обсяг випуску товару А – 2 тис. шт.; ціна виробника – 500 грн.; собівартість – 380 грн.;

2) обсяг випуску товару Б – 1 тис. шт.; ціна виробника – 1400 грн.; собівартість – 920 грн.;

3) обсяг випуску товару В – 500 шт.; ціна виробника – 4400 грн.; собівартість – 3200 грн.

Використовуючи метод прямого розрахунку, визначити у плановому році:

- суму валового прибутку підприємства;
- рентабельність окремих видів продукції підприємства;
- рентабельність продукції підприємства;
- рентабельність продажу продукції.

Задача 6. У першому кварталі підприємство реалізувало продукції на 200 тис. грн.; середньоквартальні залишки оборотних коштів становили 15 тис. грн. У другому кварталі обсяг реалізації продукції зростає на 14%, а час одного обороту оборотних коштів буде зменшено на один день.

Визначити:

1) коефіцієнт оборотності оборотних коштів і час одного обороту в днях у першому кварталі;

2) коефіцієнт оборотності оборотних коштів і їхню абсолютну величину в другому кварталі;

3) вивільнення оборотних коштів у результаті зменшення тривалості одного обороту оборотних коштів.

Задача 7. Підприємство отримало обладнання по лізингу на суму 540 тис. грн. Термін лізингу – 2 роки. Норма амортизаційних відрахувань – 12% річних, відсоток по кредиту – 24% річних; комісійна винагорода лізингодавача – 4% річних; розмір винагороди за додаткові послуги складає 8 тис. грн. Визначити розмір лізингового внеску та залишкову вартість обладнання, якщо лізингові

внески сплачуються щоквартально рівними сумами на початку кожного кварталу.

Задача 8. Розрахувати середньорічну вартість основних засобів та показники забезпечення підприємства основними засобами за такими даними:

– вартість основних засобів на початок року – 190 тис. грн. У червні введено основних засобів на суму 31 тис. грн., а у жовтні вибуло основних засобів на суму 16 тис. грн.;

- сума нарахованого зносу – 42,6 тис. грн.;
- вартість майна підприємства – 620 тис. грн.;
- вартість виробленої продукції – 384 тис. грн.;
- середньоспискова чисельність працюючих – 20 тис. осіб.

Проаналізувати отримані показники.

Задача 9. В січні поточного року підприємство придбало комп'ютери, на суму 55 тис. грн. з очікуваним терміном експлуатації 5 років. Сума коштів, яку очікує отримати підприємство від продажу комп'ютерів після закінчення п'ятирічного терміну їхньої експлуатації 6,1 тис. грн. Необхідно визначити річну суму нарахованої амортизації прямолінійним методом, методом зменшення залишкової вартості, методом прискореного зменшення залишкової вартості та кумулятивним методом за весь період експлуатації комп'ютерів і заповнити таблицю 3.15:

Таблиця 3.15 – Вихідна таблиця для розрахунків

Рік корисної експлуатації	Залишкова вартість на початок року	Норма амортизації, %	Річна сума амортизації	Сума зносу з початку експлуатації	Залишкова вартість

Задача 10. На основі фінансової звітності підприємства провести оцінку його фінансового стану за останні 2 звітні періоди. Оцінка фінансового стану включає проведення вертикального і горизонтального аналізу балансу, ліквідності, фінансової стійкості, рентабельності і ділової активності підприємства.

Задача 11. Відомо, що підприємство в ході фінансово-господарських операцій: отримало довгостроковий кредит в сумі 100 тис. грн.; придбало основних фондів на суму 100 тис. грн.; отримало виручку від реалізації продукції з урахуванням ПДВ – 1200 тис. грн.; погасило кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги – 250 тис. грн.; виконало поточні зобов'язання: перед бюджетом на суму – 55 тис. грн.; перед робітниками – 35

тис. грн.; із внутрішніх розрахунків – 100 тис. грн.; з одержаних авансів – 50 тис. грн.; емісіювало акції на суму 50 тис. грн.; повернуло короткострокові кредити в сумі 60 тис. грн.; отримало авансів від покупців на суму 70 тис. грн.

Визначити обсяги вхідних і вихідних грошових потоків в рамках фінансової та інвестиційної діяльності. Проаналізувати отримані дані.

Задача 12. Прийнято рішення про заснування публічного акціонерного товариства. Засновниками була організована відкрита підписка на акції, результати якої характеризуються такими даними: номінальна вартість акцій – 10 грн.; курс емісії – 100 %; кількість акцій, які підлягають розміщенню – 10000 шт.; накладні затрати, пов'язані із заснуванням підприємства – 10000 грн.; на момент скликання установчих зборів АТ в цілому було сплачено 50 % номінальної вартості акцій. Чи буде засноване АТ? Який вигляд матиме перший розділ пасиву балансу АТ за умови його реєстрації? Відповідь коротко обґрунтувати.

Задача 13. Прийнято рішення про заснування публічного акціонерного товариства. Засновниками була організована відкрита підписка на акції, результати якої характеризуються такими даними: номінальна вартість акцій – 20 грн.; курс емісії 110 %; кількість акцій, які підлягають розміщенню – 10000 шт.; накладні затрати, пов'язані із заснуванням підприємства – 10 000 грн.; на момент скликання установчих зборів АТ всі акції були сплачені за ціною емісії.

Навести всі позиції першого розділу пасиву балансу створеного АТ.

Задача 14. Використовуючи дані, наведені в балансі (табл. 3.16), розрахувати балансовий і капіталізований курси акцій підприємства, якщо середньорічна сума прибутку становить 160 тис. грн., а ставка капіталізації - 20 %. Зробити висновки.

Таблиця 3.16 – Вихідні дані

Актив	Сума	Пасив	Сума
1. Необоротні активи	1500	1. Статутний (засновницький) капітал	280
2. Оборотні активи	1250	2. Додатковий капітал	1700
		3. Резервний капітал	220
		4. Нерозподілений прибуток	160
		5. Вилучений капітал	(230)
		4. Зобов'язання	620
Баланс	2750	Баланс	2750

Задача 15. Визначити середній курс акцій після емісії, якщо відомо: засновницький капітал акціонерного товариства становить 4 млн. грн. (номінальна вартість однієї акції 50 грн.; сума збільшення капіталу дорівнює 1

млн. грн.; біржовий курс старих акцій - 100 грн.; курс емісії нових акцій – 60 грн.

Задача 16. Визначити балансовий курс акцій після збільшення статутного капіталу, якщо відомо: статутний капітал було збільшено до 15 млн. грн.; для цього був використаний додатковий капітал у розмірі 5 млн. грн.; балансовий (розрахунковий) курс акцій перед збільшенням становив 200 %.

Задача 17. Фінансову діяльність підприємства протягом звітного року характеризують такі дані: здійснено розміщення корпоративних прав за курсом 120 %; номінальна вартість емісії – 100 тис. грн.; чистий прибуток підприємства – 50 тис. грн.; 60 % чистого прибутку спрямовано на виплату дивідендів; 20 % чистого прибутку використано на поповнення резервного капіталу; підприємство отримало на безоплатній основі необоротні активи первісною вартістю 30 тис. грн.

Розрахувати приріст власного капіталу підприємства за звітний період у розрізі окремих статей.

Задача 18. Визначити *Cash-flow* від фінансової діяльності підприємства за звітний період за таких даних: звичайний прибуток підприємства до оподаткування -150 тис. грн.; надходження від емісії акцій становлять 200 тис. грн., у т.ч. на збільшення статутного капіталу було спрямовано 150 тис. грн.; надходження від емісії облігацій – 30 тис. грн.; підприємство нарахувало дивідендів на суму 20 тис. грн.; собівартість реалізованої продукції – 920 тис. грн., у т.ч. амортизація основних засобів – 25 тис. грн.

Задача 19. Визначити *Cash-flow* від операційної діяльності підприємства за звітний період прямим методом на основі даних таблиці 3.17.

Таблиця 3.17 – Вихідні дані для розрахунку *Cash-flow* від операційної діяльності

Показники	Сума, тис. грн.
Чиста виручка від реалізації продукції	1000
Надходження від емісії акцій	250
у т.ч. на збільшення статутного капіталу	200
Підприємство нарахувало дивідендів	40
Витрати на виробництво реалізованої продукції, пов'язані з виплатою грошових коштів	700
Сплачено проценти за користування позичками	15
Податок на прибуток від операційної діяльності	90
Амортизаційні відрахування	10

Задача 20. Визначити *Cash-flow* від інвестиційної діяльності підприємства за звітний період за таких даних: грошові надходження від

продажу акцій інших підприємств – 45 тис. грн.; надходження від емісії акцій становлять 150 тис. грн., у т.ч. на збільшення статутного капіталу було спрямовано 100 тис. грн.; надходження від емісії облігацій – 50 тис. грн.; підприємство нарахувало та виплатило дивідендів на суму 20 тис. грн.; собівартість реалізованої продукції – 850 тис. грн., у т.ч. амортизація основних засобів – 22 тис. грн.; кошти, спрямовані на придбання основних засобів – 100 тис. грн.

Задача 21. Визначити чисту суму дивідендів, яку одержить акціонер, що володіє пакетом акцій у 15% статутного капіталу акціонерного товариства, якщо відомо: статутний капітал АТ – 100 тис. грн. (5000 акцій номінальною вартістю 20 грн.), власний капітал АТ – 250 тис. грн., податок на прибуток підприємства – 30 тис. грн., маса дивіденду – 50 тис. грн.

Задача 22. Збори учасників ТОВ «Х» прийняли рішення про його поділ на два товариства у співвідношенні 70 : 30. Баланс ТОВ «Х» до реорганізації відображений в таблиці 3.18.

Таблиця 3.18 – Баланс ТОВ «Х» до реорганізації

Актив	Сума, тис.грн	Пасив	Сума, тис.грн.
1. Основні засоби	500	1. Статутний капітал	420
2. Запаси і витрати	150	2. Додатковий капітал	60
3. Дебіторська заборгованість	130	3. Резервний капітал	70
4. Грошові кошти	20	4. Зобов'язання	250
Баланс	800	Баланс	800

Скласти роздільний баланс підприємства за умови, що в процесі реорганізації була проведена переоцінка основних засобів на 10 %, а також була списана безнадійна дебіторська заборгованість обсягом 20 тис. грн.

Рекомендована література:

1. Бердар М. М. Фінанси підприємств : навч. посібн. / М. М. Бердар. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.

2. Гриньова В. М. Фінанси підприємств : навч. посібн. / В.М. Гриньова, В.О. Коюда. – 3-тє вид., перероб. і допов. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2004. – 432 с.

3. Кузенко Т.Б. Фінанси підприємств : конспект лекцій для студ. усіх спец. всіх форм навчання / Т.Б. Кузенко, Є.Ю. Кузькін, Н.В. Сабліна. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2007. – 168 с.

4. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств : підручник / А.М. Поддєрьогін. – 6-ге вид. ; переробл. і виправ. – К. : КНЕУ, 2008. – 552 с.

5. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств : навч. посібн. / О.С. Філімоненков. – 2-ге вид. ; переробл. і допов.– К. : МАУП, 2004. – 328 с.

6. Фінанси підприємств : навч. посібн. : курс лекцій / за ред. Г.Г. Кірейцева. – К. : ЦУЛ, 2009 – 412с.

7. Шморгун Н.П.Фінансовий аналіз : навчальний посібник / Н.П. Шморгун, І. В. Головка. – К. : ЦНЛ, 2006. – 528 с.

3.5 Фінансовий ринок

Метою вивчення дисципліни «Фінансовий ринок» є послідовне формування в студентів системи теоретичних і практичних знань з основ функціонування та розвитку фінансового ринку як підсистеми фінансових відносин.

Завдання дисципліни: вивчення суті та значення фінансового ринку у сфері економічних відносин; визначення взаємозв'язків між джерелами формування фінансових інструментів та їх використанням; ознайомлення із функціонуванням фінансових інструментів, суттю фінансового посередництва, особливостями обігу різних видів фінансових інструментів; вивчення видів, форм і методів регулювання фінансового ринку.

Предметом дисципліни є відносини, що виникають у процесі купівлі-продажу фінансових ресурсів та організації окремих сегментів фінансового ринку.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен *знати:*

- організаційно-правові засади функціонування фінансового ринку України;
- види та класифікацію фінансових активів;
- специфіку функціонування інститутів фінансового ринку;
- діяльність професійних учасників на ринку цінних паперів;
- види та класифікацію угод і операцій з фінансовими інструментами;
- методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості цінних паперів;
- особливості формування портфеля цінних паперів;
- основні положення діяльності фондової біржі.

На основі отриманих знань студент повинен *вміти:*

- визначати напрямки і доцільність інвестицій в цінні папери, здійснювати обґрунтування економічної ефективності їх емісії;
- оцінювати та аналізувати політику держави щодо регулювання та розвитку фінансового ринку в Україні;
- давати оцінку інвестиційній привабливості цінних паперів;
- орієнтуватися у визначеннях та оцінках фондових індексів;
- визначати моделі вибору оптимального портфеля ринку цінних паперів.

Теоретичні питання:

1. Фінансовий ринок та його сутність.
2. Функції фінансового ринку.
3. Регулювання фінансового ринку.
4. Фінансові посередники.
5. Грошовий ринок як складова фінансового ринку.
6. Валютний ринок як складова фінансового ринку.
7. Страховий ринок як складова фінансового ринку.
8. Обліковий ринок як складова фінансового ринку.
9. Міжбанківський ринок як складова фінансового ринку.
10. Фондовий ринок як складова фінансового ринку.
11. Кредитний ринок як складова фінансового ринку.
12. Ринок акцій.
13. Фундаментальний і технічний аналіз ринку акцій.
14. Похідні фінансові інструменти.
15. Фондові біржі.
16. Фондові індекси.
17. Міжнародний фінансовий ринок.
18. Лізингові послуги на фінансовому ринку.
19. Фінансові послуги комерційних банків.
20. Види фондових цінних паперів та їх характеристика.
21. Первинний та вторинний ринок цінних паперів.
22. Державні облігації та їх значення для розвитку національного фінансового ринку.
23. Особливості міжнародних розрахункових операцій на фінансовому ринку.
24. Інфраструктура фінансового ринку.
25. Ризик на фінансовому ринку.
26. Учасники фінансового ринку і особливості їх діяльності на ньому.
27. Депозитарна діяльність на фінансовому ринку.
28. Дайте характеристику основних цінних паперів.
29. Інвестиційні фонди і компанії та особливості їх діяльності на фондовому ринку.
30. Опціонні угоди.

Типові задачі з дисципліни «Фінансовий ринок»

Задача 1. Клієнт на початку купив акції номінальною вартістю 50 тис. грн. за курсом покупки 350%. Вічний дивіденд – 220 тис. грн. Знайти ціну покупки та доходність акцій.

Задача 2. Клієнт купив акції і кожна приносить дивіденд в розмірі 15 тис. грн. Ставка доходності – 15% річних. Поточна ринкова вартість – 120 тис. грн. Вигідніше купити ще акцій, чи продати куплені?

Задача 3. Інвестор купив акції чотирьох компаній. Ставки доходності акцій відповідно: 16, 20, 24, 12%. Порівняйте вигідність купівлі для трьох варіантів:

- а) 1-ї компанії куплено акцій на 50% коштів, 2-ї-на 15%, 3-ї-на 15%, 4-ї-на 20%;
- б) 1-ї-на 30%, 2-ї-на 20%, 3-ї-на 20%, 4-ї-на 30%;
- в) 1-ї- на 20%, 2-ї-на 30%. 3-ї-на 15%, 4-ї-на 35%.

Задача 4. Облігація має приєднаний варрант, що дозволяє держателю купити до 20 акцій по ціні 10 грн. за акцію. Акції продаються за ціною 10 грн. Для одержання готівки за варрант необхідно сплатити 20 грн. комісії. Скільки буде коштувати варрант, якщо він буде від'єднаний і проданий?

Задача 5. Фірма зробила об'яву про виплату 20%-них акційних дивідендів. Акції коштували 50 грн., але після об'яви їх вартість знизилась до 45 грн.. Якщо інвестор має 100 акцій, то наскільки він виграє чи програє у ринковій вартості портфелю цінних паперів?

Задача 6. Держатель має облігацію з номіналом 1000 грн., що конвертується у 50 акцій фірми. Акції продають по 25 грн. Облігації відкликаються за ціною 1025 грн. При конвертації та продажу акцій необхідно сплатити 25 грн. комісії. При згоді на відкликання, держатель не сплачує комісії. Яка альтернатива вигідніша?

Задача 7. Інвестор купив за 800 грн. привілейовану акцію номінальною вартістю 1000 грн. з фіксованим розміром дивіденду 30% річних. В даний час курсова вартість акції 1200 грн. Визначте поточну доходність по акції.

Задача 8. За поточний рік на акцію нараховані дивіденд 200 грн., темп приросту якого передбачається в розмірі 5%, ставка дисконтування становить 25%. Визначити курсову вартість акції.

Задача 9. Вартість портфелю на початку періоду складала 5 млн. грн. Через 5 років вона зросла до 15 млн. грн. Визначити доходність за період та в розрахунку на рік.

Задача 10. Банк-фактор придбав у експортера право на стягнення дебіторської заборгованості імпортера в розмірі 100 тис. доларів. Скільки коштів йому потрібно перерахувати фірмі-експортеру, якщо аванс складає 90%,

комісія фактора – 3%, щомісячний процент за аванс – 2%, середній термін обігу коштів в розрахунках з покупцем – 15 днів.

Рекомендована література:

1. Буднік М.М. Фінансовий ринок : конспект лекцій / М.М. Буднік, Н.В. Сабліна. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2006. – 155 с. 44
2. Васильєва В.В. Фінансовий ринок : навч. посібн. / В.В. Васильєва, О.Р. Васильченко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 368 с.
3. Горшина О.К. Цінні папери: Навч. Посібник. – К.: Центр навч. літ.-ри, 2006.-128с.
4. Мартюшева Л.С. Фінансовий ринок : навч. посібн. / Л.С. Мартюшева, М.М. Буднік, Н.В. Сабліна. – К. : Кондор, 2008. – 324 с.
5. Колісник М.К., Маслак О.О., Романів Є.М. Фінансовий ринок: Навч. посібник - Львів, Нац.ун.-т, 2004.- 192с.
6. Маслова С.О., Опалов О.А. Фінансовий ринок: Навч. посібник.- К.: Каравела, 2004.-341с.
7. Пасічник В.Г., Афаліна О.В. Ринок цінних паперів: Навч.посібник.- К.: Центр навч. літ.-ри, 2005.- 168с.
8. Смолянська О.Ю. Фінансовий ринок: Навч. посібник - Київ: Центр навч. літ.-ри, 2005.-384с.
9. Четыркин Е.М. Методы финансовых и коммерческих расчетов. - М.: Дело, 1992. – 321с.
10. Шелудько В.М. Фінансовий ринок: Підручник. - К.: Знання, 2006.- 535с.

3.6 Страхування

Метою навчальної дисципліни є послідовне формування в студентів основних положень теорії й практики страхування фізичних і юридичних осіб в умовах ринкових відносин.

Завданнями навчальної дисципліни є: з'ясування об'єктивної необхідності і сутності страхових послуг, які надаються як фізичним так і юридичним особам; засвоєння методів організації роботи страховика щодо реалізації страхових послуг; розгляд умов надання страхових послуг у галузі особистого, майнового страхування та страхування відповідальності; опанування організаційними засадами фінансової діяльності страхових компаній.

Предметом навчальної дисципліни є система відносин між сторонами страхової угоди з приводу купівлі-продажу страхових послуг. Необхідним елементом успішного засвоєння навчального матеріалу дисципліни є самостійна робота студентів із загальноекономічною та спеціальною літературою, а також з нормативними актами.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен *знати*:

- економічну природу страхування, його функції та принципи і зв'язок страхування з іншими фінансовими дисциплінами;
- зміст страхових понять і термінів;
- класифікацію та основні види страхування;
- організацію страхової справи та формування страхового ринку;
- основи державного регулювання діяльності страхових компаній;
- загальний порядок здійснення страхування, співстрахування та перестрахування;
- методику побудови страхових тарифів;
- зміст фінансово-економічної діяльності страхових організацій, шляхи підвищення її фінансової стійкості.

На основі отриманих знань студент повинен *вміти*:

- аналізувати діяльність держави на страховому ринку та її вплив на його регулювання через законодавчу базу;
- правильно відповідати на поставлені питання з самопідготовки;
- аналізувати та оцінювати ризики;
- укладати основні види договорів страхування;
- визначати збитки та страхові відшкодування за видами страхування;
- оцінювати фінансові показники діяльності страхових компаній та їх платоспроможність.

Теоретичні питання:

1. Страховий захист як важливий засіб економічної безпеки суб'єктів господарювання та життєдіяльності людей.
2. Страхові фонди та форми їх організації.
3. Сутність страхування. Виникнення та етапи історичного розвитку страхування.
4. Функції страхування.
5. Принципи страхування.
6. Роль страхування у розвитку економіки.
7. Класифікація страхування, її наукове та практичне значення.
8. Особливості діяльності страхових компаній по страхуванню життя.
9. Класифікація за об'єктами страхування. Галузі страхування.
10. Класифікація за інвестиційною складовою у договорі страхування.
11. Класифікація за способом розрахунку страхової виплати.
12. Системи страхування та їх характеристика.
13. Характеристика форм проведення страхування.
14. Поняття та види ризиків. Основні характеристики ризику.
15. Ризик менеджмент у страхуванні.
16. Розрахунок тарифних ставок за ризиковими видами страхування.
17. Фактори, що впливають на специфіку організаційної та виробничої структури страхової компанії

18. Організаційна структура страхової компанії.
19. Виробнича структура страхових компаній.
20. Необхідність і призначення державного регулювання страхової діяльності.
21. Страхове законодавство як інструмент регулювання страхової діяльності.
22. Орган нагляду за страховою діяльністю і його функції.
23. Поняття страхового ринку його зміст і структура.
24. Посередники на страховому ринку та їх характеристика.
25. Страховий ринок України та перспективи його розвитку.
26. Страхові об'єднання в Україні та їх функції.
27. Загальна характеристика особового страхування.
28. Страхування життя та його особливості.
29. Страхування від нещасних випадків.
30. Види медичного страхування та їх характеристика.
31. Загальна характеристика майнового страхування.
32. Страхування майна від вогню і ризиків стихійних явищ.
33. Страхування майна від не вогневих ризиків.
34. Загальна характеристика страхування відповідальності.
35. Особливості страхування відповідальності.
36. Сутність, роль і основні поняття перестраховування.
37. Методи перестраховування.
38. Форми перестраховування.
39. Особливості грошового обігу страхових компаній.
40. Сутність прибутку страховика.
41. Доходи та витрати страховика.
42. Поняття фінансової надійності та платоспроможності страховика.
43. Тарифна та інвестиційна політика страховика.
44. Показники фінансової стійкості страховика.

Типові задачі з дисципліни «Страхування»

Задача 1. Страхова компанія уклала 320 договорів по страхуванню верстатів. Середня страхова сума на один договір – 33 000 грн., середнє страхове відшкодування на один договір – 7300 грн. Підприємство виготовляє 6500 верстатів у рік, протягом року 46 верстатів з них виходять з ладу.

Розрахувати: 1) ймовірність настання страхового випадку; 2) нетто-ставку зі 100 грн. страхової суми; 3) брутто-ставку зі 100 грн. страхової суми, якщо витрати страховика на ведення справи складають 11%, а прибуток – 14% брутто-ставки; 4) розмір страхових платежів за договором.

Задача 2. При страхуванні ризику недоотримання прибутку від реалізації інвестиційного проекту, середній прибуток від впровадження 2500 тис. грн. інвестицій запланований в розмірі 33%. Фактично отриманий прибуток склав

19%. Коефіцієнт покриття складає 85%. Знайти суму страхового відшкодування, якщо страхування здійснювалось за системою граничної відповідальності.

Задача 3. При страхуванні врожаю зерна використовується система граничної відповідальності. Середній врожай зерна у регіоні за останні п'ять років за статистикою складає 120 ц/га. Фактично отриманий врожай склав 110 ц/га на площі 2000 га. Ціна врожаю за 1 ц складає 460 грн. Коефіцієнт покриття дорівнює 75%. Розрахувати суму страхового відшкодування.

Задача 4. Договором добровільного страхування цивільної відповідальності автовласника встановлено ліміт на один страховий випадок у розмірі 9000 грн. У результаті страхового випадку нанесена шкода 3 особам: першій – на 6000 грн., другій – на 3300 грн., а третій особі на 2500 грн. Необхідно визначити розмір виплат кожній постраждалій особі.

Задача 5. Автомобіль застрахований на суму 66 тис. грн. фактична вартість його становить 185 тис. грн. Ставка страхового тарифу 2,0%, умовна франшиза 10%. Необхідно визначити суму страхового відшкодування за системою пропорційної відповідальності та першого ризику, якщо фактичний збиток з настанням страхового випадку склав 8600 грн.

Задача 6. За договором квотного перестрахування перестраховик приймає на свою відповідальність 50% страхової суми за кожним договором страхування майна підприємств, але не більше 54 тис. грн. Цедент уклав договори страхування майна на 120 тис. грн., 130 тис. грн., 166 тис. грн. Необхідно визначити власну участь цедента та перестраховика у покритті ризиків.

Задача 7. Нетто-премія дорівнює 155 грн., витрати на ведення справи складають 12%, прибуток – 15% брутто ставки. Обчисліть брутто-премію.

Задача 8. Нетто-премія дорівнює 111 грн., витрати на ведення справи складають 16%, прибуток – 20% брутто ставки. Обчисліть розмір страхового внеску, якщо страхова сума складає 30000 грн.

Задача 9. Необхідно визначити розмір страхового відшкодування за договором страхування домашнього майна, якщо встановлена умовна франшиза в розмірі 10000 грн., страхова сума – 150 тис. грн., а збиток:

- 1) 1950 грн.
- 2) 12 тис. грн.
- 3) 50 тис. грн.

Задача 10. Розрахуйте одноразову брутто-ставку для страхувальника-жінки віком 38 років, яка має договір змішаного страхування життя строком на

5 років. Норма дохідності – 9%. Питома вага навантаження в структурі бруто-ставки – 10%.

Таблиця 3.19 – Таблиця смертності

Вік X	Чоловіки			Жінки		
	l_x	q_x	d_x	l_x	q_x	d_x
38	88 881	0,00595	529	94 274	0,00196	185
39	88 352	0,00649	573	94 089	0,00212	199
40	87 779	0,00708	622	93 890	0,00228	214
41	87 157	0,00770	671	93 676	0,00247	231
42	86 486	0,00831	719	93 445	0,00267	249
43	85 767	0,00888	762	93 196	0,00289	270
44	85 005	0,00943	801	92 926	0,00314	292
45	84 204	0,00997	840	92 634	0,00341	316
46	83 364	0,01057	881	92 318	0,00369	341
47	82 483	0,01126	929	91 977	0,00399	367
48	81 554	0,01208	985	91 610	0,00430	394
49	80 569	0,01303	1 050	91 216	0,00465	424
50	79 519	0,01409	1 121	90 792	0,00506	459
51	78 398	0,01522	1 193	90 333	0,00554	500
52	77 205	0,01637	1 264	89 833	0,00610	548
53	75 941	0,01754	1 332	89 285	0,00673	601
54	74 609	0,01872	1 397	88 684	0,00740	656

Рекомендована література:

1. Базилевич В. Д. Страхування : підручник / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, Р.В. Пікус та ін. ; за заг. ред. В.Д. Базилевича. – К. : Знання, 2008. – 1019 с.
2. Внукова Н.М. Страхування: теорія та практика : навч.-метод. посібн. / Н.М. Внукова, В.І. Успенко, Л.В. Временко та ін.; за заг. ред. Н.М. Внукової. – Х. : Бурун Книга, 2009. – 656 с.
3. Осадець С.С. Страхування : підручник / С.С. Осадець, Т.М. Артюх, В.Л. Бабко та ін. ; за заг. ред. С.С. Осадця. – К. : КНЕУ, 2002. – 599 с.
4. Ротова Т.А. Страхування : навч. посібн. / Т. А. Ротова. – К. : КНТЕУ, 2006. – 400 с.
5. Смоляк В.А. Страхування : навч. посібн. / В.А. Смоляк, Є.Ю. Кузькін. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2007. – 272 с.
6. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг України): офіційний сайт. – Режим доступу : // www.dfp.gov.ua.
7. История и аналитика страхового рынка Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : // www.forINSURER.com.
8. Ліга страхових організацій України: офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.uainsur.com>.

Додаток А – Приклад екзаменаційного білету

Чернігівський національний технологічний університет

Напрямок підготовки : 6.030508 «Фінанси і кредит»

Семестр 8

КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ КОМПЛЕКСНИЙ ІСПИТ З ФАХУ

1. Діяльність центрального банку Японії
2. Державний борг, його структура, види. Обслуговування державного боргу та управління ним.
3. Інтелектуальні інвестиції, визначення та сутність.
4. Фінансова санація підприємств, її економічний зміст та порядок проведення
5. Інвестиційні фонди і компанії та особливості їх діяльності на фондовому ринку.
6. Особливості оподаткування діяльності страховика

Задача 1

Вибрати найбільш привабливий інвестиційний проект.

Проект	Початкові інвестиції, тис. грн.	Надходження по роках			
		P_1	P_2	P_3	P_4
А	200	135	145	150	190
Б	180	185	190	200	-

Норма дисконту: 15%

Аргументувати свою відповідь.

Задача 2

З вкладником укладено депозитний договір на суму 5000 грн. терміном на 6 міс. під 16% річних. Яку суму нарощеного вкладу отримає вкладник по закінченні договору за умови щомісячного нарахування банком складних відсотків ?

Затверджено на засіданні кафедри ФБСС, протокол № ___ від ___ квітня 2016 р.

Завідувач кафедри ФБСС _____ Ільчук В.П.

Додаток Б – Звіт про фінансовий стан (Баланс)

Таблиця Б.1 – Баланс станом на 31.12.2014 року

Актив	Код рядка	2012 рік	2013 рік	2014 рік
1	2	3	4	5
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи:	1000	93	96	66
- первісна вартість	1001	343	374	374
- накопичена амортизація	1002	-250	-278	-308
Незавершені капітальні інвестиції	1005	0	0	0
Основні засоби:	1010	23212	29309	28143
- первісна вартість	1011	30525	38386	39080
- знос	1012	-7313	-9077	-10937
Інвестиційна нерухомість	1015	0	0	0
Первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	0	0	0
Знос інвестиційної нерухомості	1017	0	0	0
Довгострокові біологічні активи	1020	0	0	0
Первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021	0	0	0
Накопичена амортизація довгострокових біологічних активів	1022	0	0	0
Довгострокові фінансові інвестиції:				
- які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	0	0	0
- інші фінансові інвестиції	1035	0	0	0
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	0	0	0
Відстрочені податкові активи	1045	719	0	0
Інші необоротні активи	1090	0	0	0
Усього за розділом I	1095	24024	29405	28209
II. Оборотні активи				
Запаси	1100	5672	5509	7141
Виробничі запаси	1101	129	96	206
Незавершене виробництво	1102	0	0	0
Готова продукція	1103	0	0	0
Товари	1104	5543	5413	6935
Поточні біологічні активи	1110	0	0	0
Векселі одержані	1120	0	0	0
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:	1125	7362	9645	8209

Продовження таблиці Б.1

1	2	3	4	5
Дебіторська заборгованість за рахунками:				
- за виданими авансами	1130	697	86	86
- за бюджетом	1135	0	0	45
- з нарахованих доходів	1140	0	0	0
- із внутрішніх розрахунків	1145	0	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	537	917	902
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	0	0
Грошові кошти та їх еквіваленти:	1165	102	192	154
Витрати майбутніх періодів	1170	0	0	0
Інші оборотні активи	1190	0	0	0
Усього за розділом II	1195	14370	16349	16537
III. Необоротні активи та групи вибуття	1200	0	0	0
Баланс	1300	38394	45754	44746
Пасив	Код рядка	2012 рік	2013 рік	2014 рік
I. Власний капітал				
Зареєстрований капітал	1400	65	65	65
Капітал у дооцінках	1405	0	0	0
Додатковий капітал	1410	1013	1011	1009
Емісійний дохід	1411	0	0	0
Накопичена курсова різниця	1412	0	0	0
Резервний капітал	1415	574	574	574
Нерозподілений прибуток	1420	17080	17401	18551
Неоплачений капітал	1425	0	0	0
Вилучений капітал	1430	0	0	0
Усього за розділом I	1495	18732	19051	20199
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0	0	0
Пенсійні зобов'язання	1505	0	0	0
Довгострокові кредити банків	1510	4500	8625	5100
Інші довгострокові фінансові зобов'язання	1515	0	898	0
Довгострокові забезпечення	1520	824	0	0
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	0	0	0
Цільове фінансування	1525	0	0	0
Благодійна допомога	1526	0	0	0
Страхові резерви	1530	0	0	0

Продовження таблиці Б.1

1	2	3	4	5
Інвестиційні контракти	1535	0	0	0
Призовий фонд	1540	0	0	0
Резерв на виплату джек-поту	1545	0	0	0
Усього за розділом II	1595	5324	9523	5100
III. Поточні зобов'язання				
Короткострокові кредити банків	1600	5204	5449	8333
Векселі видані	1605	0	0	0
Поточна кредиторська заборгованість за:				
довгостроковими зобов'язаннями	1610	0	0	0
товари, роботи, послуги	1615	7694	9738	9166
з бюджетом	1620	547	619	432
зі страхування	1625	218	271	288
з оплати праці	1630	472	526	578
з одержаних авансів	1635	49	28	7
з учасниками	1640	77	77	77
із внутрішніх розрахунків	1645	0	311	377
Доходи майбутніх періодів	1665	0	0	0
Інші поточні зобов'язання	1690	77	161	189
Усього за розділом III	1695	14338	17180	19447
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	0	0
Баланс	1900	38394	45754	44746

Додаток В – Звіт про прибутки і збитки (Звіт про фінансовий результат)

Таблиця В.1 – Звіт про фінансові результати за 2012-2014 роки

Стаття	Код рядка	2012 рік	2013 рік	2014 рік
1	2	3	4	5
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	146569	153259	161994
Собівартість реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	-117863	-124918	-129974
Валовий:				
- прибуток	2090	28706	28341	32020
- збиток	2095			
Інші операційні доходи	2120	3100	3896	3042
Адміністративні витрати	2130	-2154	-2816	-2693
Витрати на збут	2150	-24295	-23587	-27085
Інші операційні витрати	2180	-3142	-1847	-571
Фінансові результати від операційної діяльності:				
- прибуток	2190	2215	3987	4713
- збиток	2195			
Доход від участі в капіталі	2200			
Інші фінансові доходи	2220			
Інші доходи	2240			
Фінансові витрати	2250	-2145	-2657	-3186
Втрати від участі в капіталі	2255	0	-6	0
Інші витрати	2270	-7	-1	-11
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275			
Фінансові результати до оподаткування:				
- прибуток	2290	63	1323	1516
- збиток	2295			
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	138	-975	-315
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305			
Фінансовий результат:				
- прибуток	2350	201	348	1201
- збиток	2355			